

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער

151

חשוון תשע"ח
נובמבר 2017

על סדר היום

אהרון אהרונוסון מדען ומנהיג מחתרת ניל"י

השנה אנו מציינים 100 שנה להצהרת בלפור וחשוב לציין את מחתרת ניל"י ומנהיגה אהרון אהרונוסון שפעלה כרשת ריגול למען הבריטים וכנגד השלטון התורכי ששלט בארץ בתקופת מלחמת העולם הראשונה. ראוי להעלות בשיח עם התלמידים את אומץ ליבם ונחישותם של אנשי ניל"י.

בזכות קשריו המסועפים זכה אהרונוסון להיות גם מן המשפיעים על מתן הצהרת בלפור, טיוטה של ההצהרה הועברה לעיונם שלו ושל אחיו שמואל אהרונוסון, כפי שנתגלה לאחרונה עם חשיפת הארכיונים של שירות הריגול הבריטי. [\(מתוך: אתר דעת\)](#)

[במאמר שכתב אפרים הלוי](#) הוא מציין ששמואל אהרונוסון קיבל טיוטה של הצהרת בלפור להברחה לפלשתינה כדי לעודד את פעילי ניל"י בשטח להכפיל את מאמציהם ולאסוף מידע נוסף עבור הבריטים.

ביום עיון שנערך במרכז למורשת המודיעין לציון מאה שנים למות אבשלום פיינברג (מראשי מחתרת ניל"י), הציג ראש המוסד לשעבר אפרים הלוי מסמכים ועדויות שלפיהם הגורם המשמעותי ביותר שהשפיע על מתן הצהרת בלפור הייתה פעילותו של שמואל אהרונוסון, אחיו של אהרן, שהשתמש בפעילות המחתרת כמנוף דיפלומטי. [\(מתוך: אתר מידה\)](#)

[\(לפירוט תכניות ומסגרות פעילות במערכת החינוך – ראו נספח בסוף הגיליון\).](#)

מטרות

- להכיר את דמותו של אהרון אהרונוסון, את הערכים שהנחו אותו ואת פועלו
- להכיר ולהוקיר את פעילותה של מחתרת ניל"י ולדון בדילמות הנלוות לפעילותה

גיליון "על סדר היום" כולל שתי פעילויות:

- א. אהרון אהרונוסון – מדען ומנהיג מחתרת
- ב. מחתרת ניל"י – פעילותה, מנהיגיה והערכים שהנחו אותם (טיוטה)

קישור לסרטונים

[ארגון ניל"י- אהרון אהרונוסון](#) (המרכז למורשת המודיעין)

[רחובות מספרים אהרון אהרונוסון](#)

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף תכנים, תכניות, הכשרה והשתלמויות

מאמר להעשרה

[אהרונסון שלא הכרתם: למען הציונות, בשליחות הסולטאן / עפרי אילני, הארץ, 2008](#)

פעילות א': אהרון אהרונסון – מדען ומנהיג מחתרת

אהרון אהרונסון היה מדען ומנהיג מחתרת ריגול. הוא היה בוטנאי ואגרונום והקים ב-1915 את מחתרת ניל"י עם אבשלום פיינברג. הוא היה בן למשפחה ממייסדי זיכרון יעקב.

בין הישגיו המדעיים-חקלאיים החשובים של אהרונסון ניתן למנות את גילוי "אם החיטה" ב-1906, שזיכה אותו בתהילה עולמית. גילוי זה איפשר לגדל חיטה עמידה ומשובחת יותר, גם בתנאים ובאזורים בעייתיים ובכמויות יבול כפולות ואף משולשות מהרגיל. ב-1910 הקים וניהל תחנת ניסיונות חקלאית בעתלית.

הוא החל את פעילותו הציבורית מתוך אמונה שיש בכוחו לסייע לצבא הבריטי לנצח את השלטון התורכי בארץ ישראל. הוא האמין כי הבריטים יסכימו להקים בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל. חברי המחתרת שנקראה ניל"י העבירו מידע רב וחשוב מתוך הארץ אל מצרים, שם ישבו מפקדות הצבא הבריטי. חופש התנועה שנתנו לו התורכים איפשר לו לרגל ולאסוף מידע שסייע רבות לבריטים.

פעילותה של מחתרת ניל"י סייעה גם כן ל"הצהרת בלפור", אשר בה הכירה ממשלת בריטניה בזכותו של העם היהודי לבית לאומי בארץ ישראל. אהרון אהרונסון לא זכה לראות את המדינה היהודית קמה. במהלך דיונים באירופה על עתיד היהודים בארץ ישראל, באחת מהטיסות שערך בין לונדון לפריז, נעלם מטוסו (15.5.1919) וגורלו לא נודע עד היום.

(מקורות: [בית אהרונסון-מוזיאון ניל"י](#); [אוריקה](#))

פטריוט ואיש מדע

במאמר שכתב יעקב אחימאיר בשנת 1954 בעיתון "הבקר" לציון 35 שנה למותו של אהרון אהרונסון (נספח), מכנה אותו הכותב – פטריוט ואיש מדע.

עיינו במאמר והתייחסו לשאלות הבאות:

1. מה היה פועלו של אהרון אהרונסון כאיש מדע? מה תרומתו העיקרית?
2. במה בא לביטוי היותו פטריוט? (מה הניע אותו להקים את מחתרת ניל"י?)
3. בשיר נצח ישראל לא ישקר שכתב דן אלמגור נאמר:

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף תכנים, תכניות, הכשרה והשתלמויות

"כיצד נוכל לשיר על גבורתם

ומה נוכל עליה לספר

רק זאת כי הם מסרו נפשם לעם

אשר הביט בהם **כמתנכר**..."

- מדוע חשש היישוב מפעילותה של מחתרת ניל"י? (נקמת השלטון העות'מני)

4. בסיום המאמר נכתב: "רוח של אדם העשוי ללא חת, אדם שטובת עמו וארצו הייתה

לנגדו תמיד". מה תאמצו מדמותו?

5. ניל"י פעלה כמחתרת ריגול למען הקמתה של מדינת ישראל. אילו מחתרות נוספות

אתם מכירים אשר פעלו בתקופת המדינה שבדרך?

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף תכנים, תכניות, הכשרה והשתלמויות

נספח – מאמר על אהרון אהרונוסון

Historical Jewish Press (JPress) of the NLI & TAU

הבקר, 13.05.1954, page 3

פטריוט ואיש מדע

(35 לכותו של אהרון אהרונוסון)

— מאת יעקב אהיסמאיר —

לפני שלושים וחמש שנה, ב־15 למאי 1919, הודיע הישוב העברי בארץ ישראל למשפט הידועה על מותו הטראגי של איש המדע, אהרון אהרונוסון.

אהרון אהרונוסון

הוא נולד ב-1887 בליובאוויטש, בירת רוסיה. התחנך בבית-הספר הגדול בארץ שער ומנו לא נודעו.

במקצועו נודעו לאהרונוסון להטיע את הישוב העברי בארץ מרעב. היה זה בשנת 1914. שנת שרוץ מלחמת העולם הראשונה. גיטות הסורקים שוספו בבהלה בארץ והתחילו למען המאמץ המלחמתי מצרכי מזון רבים למרבה העזי, הופיע יום בהוד אחד, ענו ארבה כבד אשר עמד לכלוח את מעט התבואה שנתורה. אהרונוסון, שלמד את דרכי המלחמה בארבה, נקרא עז בהרה על ידי המפקד הסורקי דאז, ביטלם שמה. להטיע את הארץ מסכת הארבה והכשה. אהרונוסון נענה לקריאה זו ועל ידי מבצע מהיר בהנהגתו גורש הארבה. בואת קנה אהרונוסון את לב הישוב.

מלחמת-העולם הראשונה" כבר התקרבה לקצה וצבאותיו של הגנר אלנבי עמדו על סף הארץ. האינטרסים של הישוב בארץ ישראל כבר לא עמדו לנגד עיניהם של הסורקים. אהרונוסון ידע שרק תחת שלטון האנגלים תוכל הציונות לפעול בארץ.

לשם המחשה התקרבות זו יסד אהרונוסון אגודה חשאית שנקראה: ניליי, ראשי תיבות של: נעת ישראל לא ישקר. מטרת האגודה הנה היתה למסך ידיעות על הצבא הסורקי, ועל ידי כך לעזור לאלנבי וצבאו לכבוש את הארץ.

מספר החברים באגודה היה מצומצם מבחינה בטחונית. חבריו היו: שני אחים ממשפחת אהרונוסון: אלכסנדר וסרה. כמו כן אביו של אהרונוסון ואחד מעוזריו כהחמת הגיבויות: אבשלום פיינברג. האחרון נפל כעבור זמן מה בדרסי הנגב בנוסחתו להגיע למסקת אלנבי. אהרונוסון וארגונו הודיעו את הצבא האנגלי בדרכו לארץ ישראל, בין השאר, יעצו חברו ניליי לנגרל אלנבי לתקוף את הצבא הסורקי בכארישב, שהיתה גדות התורפה של צבא זה. עז מהרה נכבשה אי על ידי צבאות האנגלים כשהברי ניליי מסייעים על ידם.

בינתיים, נוגב לשלטון הסורקי על ארנון ניליי, מיסבת זכרון יעקב, שתחתה את מרכז הארנון היקפה ע"י גידו צבא סורקי. החיילים סרצו לבית אהרונוסון ולקחו אתם לבית הכלא את שרה אהרונוסון ואביה. לאחר עינויים רבים, עיטו נוף נפש, הוציאו השניים את נשמתם, מבלי למלות לסורקים את אשר רצו לשמוע על הודות קשריהם עם האנגלים. לאהרונוסון נמסר הדבר ע"י מברק בעמוד על דוכן הניאסים בניו-יורק. עיניו לא זלמו דמעות — כך מניב רק גבור!

חלפו מספר שנים. לאהרונוסון כבר היה מגז עם פרושי וייצגו נוחים מוקלוב. הוא מלא לידם תפקידים חשובים. לאחר שהוכר כאדם אמין למען המפעל העיוני, באחת המיסות, בה מס שריות, קרתה האונה ומסוסו נפל למימי התעלה האנגלית. אהרונוסון נהרג בתאונה. נזירתו לא נכבשה עז היום, אולם רוחו מרחפת בינינו — רוח של אדם העשוי ללא חת, אדם שטובת עמו וארצי היתה לנגד עיניו המיד.

פעילות ב': מאה שנה לניל"י

מטרות

- להכיר את פעילותה של מחתרת ניל"י בתקופת השלטון העות'מני
- להכיר ארבע דמויות שעמדו בראש המחתרת ולדון בערכים שהנחו אותם
- לדון בערכים העולים מפעילותה של ניל"י ובדילמות הערכיות שעלו מפעילותה

משך הפעילות

45 דקות.

עזרים: סמרטפונים

מהלך הפעילות

פתיחה במליאה

אפשרות א': המנחה יפתח ויאמר כי במפגש זה נעסוק בסיפורה של מחתרת ניל"י שפעלה בארץ בתקופת השלטון העות'מני במהלך מלחמת העולם הראשונה (1915-1917).

ניתן לפתוח באמצעות סרטון קצר על המחתרת:

<http://malam.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=755b71a5-15e7-4056-9a2b-10ed63280425&lang=HEB>

ניתן להרחיב על הנושא לפי המידע שלהלן:

<http://malam.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=36bd1105-1611-4e8a-b863-ab87ae6651f3&lang=HEB>

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף תכנים, תכניות, הכשרה והשתלמויות

אפשרות ב': פתיחת הנושא באמצעות השיר "נצח ישראל לא ישקר". (שירונט) (יוטיוב)

שאלות לדין:

1. על מי מדובר בשיר?
 2. במה עסקה ה"חבורה"?
 3. מיהן הדמויות המנהיגות אותה?
 4. במה האמינו?
 5. מה יחס המשורר אליהם וכיצד התייחס אליהם העם?
- לאחר שמיעת השיר המנחה ישמע את תשובות המשתתפים, יסביר בקצרה על הרקע לפעילות המחותרת ([ויקיפדיה](#)).
- המנחה יגיד שבמפגש זה נעסוק בהכרת הדמויות המופיעות בשיר ובמורכבות שמועלית בשיר באשר לפעילות המחותרת.

עבודה בקבוצות:

כל קבוצה תקבל כרטיס מידע (או באמצעות QR CODE) על אחד האישים המובילים של המחותרת: אהרון אהרונוסון, שרה אהרונוסון, יוסף לישינסקי ואבשלום פיינברג. מומלץ לשתף את התלמידים באיתור מקורות מידע נוספים (אתר בית אהרונוסון, אתר עיתונות עברית היסטורית, ספריה וירטואלית מט"ח, הספריה הלאומית ועוד).

אהרון אהרונוסון:

[על אהרון אהרונוסון באתר הסוכנות היהודית](#)

שרה אהרונוסון:

[מכתבה של שרה אהרונוסון לפני מותה](#)

[מכתב על נסיבות מותו של פיינברג](#)

[על שרה אהרונוסון באתר יזכור](#)

אבשלום פיינברג:

[על אבשלום פיינברג באתר יזכור](#)

יוסף לישינסקי:

[על יוסף לישינסקי באתר יזכור](#)

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף תכנים, תכניות, הכשרה והשתלמויות

שאלות לדין בקבוצה:

1. מי הדמות שבקטע?
2. מדוע הצטרפה לפעילות המחותרת? אלו ערכים הנחו אותה בפעילותה?
3. מה הייתה פעולתה למען הישוב בארץ?
4. אילו ערכים עולים מסיפור חייה של הדמות?

סיכום: שאלות לדין במליאה:

1. מה למדתם על מחותרת ניל"י מהפעילות? מה הנחה אותם בפעילותם?
2. אילו ערכים באים לביטוי בפועלם?
3. בסיום השיר שבפתיחת הפעילות נכתב:
"רק זאת כי הם מסרו נפשם לעם
אשר הביט בהם כמתנכר"
 - מה היה יחס הישוב אליהם? מדוע?
 - מה היו טענות המתנגדים למחותרת? מה היו הסכנות שבפעילותה?
 - איזו דילמה עולה כאן? (אנשי נילי האמינו שהם פועלים למען היישוב בכך שסייעו לבריטים, ואילו היישוב חשש מפני נקמת התורכים ששלטו אז בארץ)
 - האם דילמה זו מוכרת לך מתקופות אחרות בהיסטוריה של עם ישראל ובמאבק להקמת המדינה (לדוגמה: המחותרות היהודיות בארץ ישראל)?
 - באיזו עמדה אתה מצדד?
4. האם כיום 100 שנים אחרי סיום פעילותה של מחותרת ניל"י חשוב לציין ולספר על מחותרת ניל"י? מדוע?

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף תכנים, תכניות, הכשרה והשתלמויות

נספח

100 שנה לניל"י

תכניות ומסגרות פעולה במערכת החינוך

"אורה של ישראל לעולם לא יכבה. נצח ישראל לא ישקר, ארבע מלים. ארבע מלים שמבטאות את העוצמה המיוחדת של עמנו לאורך תולדותיו, ארבע מלים שהיו תמצית הדרך של חברי ארגון ניל"י... לפני הכל אני מצפה שכל תלמידי בתי הספר בישראל יכירו את תרומת ניל"י לקוממיות האומה". [\(מתוך דברי ראש הממשלה נתניהו בטקס 100 שנה למותה של שרה אהרונסון, 19.10.2017\)](#)

בשנת תשע"ח אנו מציינים מאה שנה להצהרת בלפור ושבעים שנה לעצמאות מדינת ישראל. זו הזדמנות להעלות על נס את פועלן של קבוצות ומחותרות שפעלו באומץ ובנחישות למען הגשמת החזון הציוני ותרמו להקמתה של מדינת ישראל.

למרות שניל"י היה ארגון קטן מאוד שפעל תקופה קצרה ביותר, הוא הטביע חותם משמעותי על הסיפור הציוני.

ארגון ניל"י (נצח ישראל לא ישקר, שמואל א' ט"ו, כ"ט) הוא ארגון מחתרתי שהוקם בשנת 1915 ופעל ביישוב העברי בארץ ישראל בתקופת מלחמת העולם הראשונה. בשיאו מנה הארגון פחות מ-30 חברים פעילים. מייסדיו של ארגון ניל"י וראשיו היו האגרונום אהרנסון מזיכרון יעקב, שעמד בראש הארגון ואליו הצטרפו אחותו שרה, אחיו אלכסנדר, אבשלום פיינברג מחדרה, האחים נעמן ואיתן בלקינד מראשון לציון, יוסף ליסנסקי ממטולה ועוד עשרות מבני המושבות. הארגון התמקד במתן שירותי מודיעין לחיל המשלוח המצרי (הכוח הבריטי שנלחם מול האימפריה העות'מאנית במערכה על סיני וארץ ישראל) במטרה למנף קשר מודיעיני לכדי נכס מדיני, וזאת על מנת לקדם את הקמתו של בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל. בנוסף לפעילות הריגול, עסקו אנשי ניל"י גם בהברחת כספים מחו"ל כסיוע לכלכלת היישוב. לאחר כשנתיים של פעילות חשפו העות'מאנים את המחותרת. חלק מראשיה נתפסו והוצאו להורג וכמה מאנשיה נשפטו לעונשי מאסר. לאחר חשיפת ארגון ניל"י הענישו העות'מאנים וכלאו גם אנשים רבים שכלל לא היו קשורים לפעילותה.

פועלה של מחתרת ניל"י בשלהי תקופת השלטון העות'מאני ובחירתה לפעול למען הבריטים מעלה סוגיות ערכיות אשר עוררו מחלוקת עמוקה ביישוב היהודי באותה עת.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף תכנים, תכניות, הכשרה והשתלמויות

מסגרות פעילות

- **פעילות בית ספרית** - שילוב סיפורה של מחתרת ניל"י במסגרת תכנית בית ספרית לציון שבעים שנה למדינת ישראל..
- **שיעורי חינוך בכיתה** - מומלץ להקדיש לפחות שיעור חינוך אחד בעל-יסודי למחנתרת ניל"י.
- **שילוב בתחומי הדעת** – שילוב סיפורה של מחתרת ניל"י (בדגש על פועלן של הדמויות המרכזיות) במסגרת שיעורי ספרות, היסטוריה, מולדת (כתה ד') וגיאוגרפיה (בכיתה ו'), במסגרת שיעורי חינוך לשוני (בעקבות הספר "שרה גיבורת ניל"י").
- **סיורים** – במסגרת תכנית הליבה להכרת הארץ ולאהבת מולדת משולבים ביקורים בזיכרון יעקב ובעתלית והכרות עם סיפורה של ניל"י. בחוזר מנכ"ל למנהלי בתי ספר יומלץ להרחיב סיורים [במוזיאון בית אהרונוסון](#) כחלק מהיכרות עם אתרי מורשת משמעותיים.

פעילויות מתוכננות במחוז חיפה

- כנס נציגי מועצות תלמידים לציון 100 שנים לזכרה של שרה אהרונוסון ומחנתרת ניל"י (דצמבר/ינואר).
- שילוב ביקורים וסיורים בזיכרון יעקב ובעתלית במסגרת ימי שדה של של"ח.
- הכשרת מועצת התלמידים והנוער – נשים שסייעו להקמת המדינה: שרה אהרונוסון
- הכרות עם פועלו של אהרון אהרונוסון ומחנתרת ניל"י במסגרת פעילויות חינוכיות במחנה עתלית.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף תכנים, תכניות, הכשרה והשתלמויות

להרחבה

- [גיליון על סדר היום מס' 95 - במלאות מאה ועשרים שנה להולדת שרה אהרונסון, מרץ 2010](#)

באתר מפמ"ר היסטוריה, ממלכת:

- מצגת 100 שנה לניל"י:
http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Mazkirut_Pedagogit/History/Hazaot/6-9.htm
- הצעה לסיור התואם את תכנית הלימודים, מומלץ מפמ"ר:
http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Mazkirut_Pedagogit/History/MishulchanHamafmar/mumlatz.htm

שידורי הטלוויזיה החינוכית:

- חדשות מהעבר בחינוכית, שרה אהרונסון, השלטון העותמאני וארגון ניל"י:
http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Mazkirut_Pedagogit/History/MishulchanHamafmar/mumlatz.htm
- אוצרות ומכמנים – ניל"י, מתוך אוצרות הספרייה הלאומית:
<https://www.youtube.com/watch?v=awjw8cwW8xg>